

فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی، سال بیست و چهارم، شماره ۱، بهار ۱۴۰۱

صص ۳۷-۱۱

تبیین ابعاد و مؤلفه‌های شخصیت حاج قاسم سلیمانی به‌عنوان الگوی

دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین

دکتر سیدعلی مومنی^۱، دکتر علی عباسی شوازی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۶/۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۵

چکیده

زمینه و هدف: نخبگان و به‌ویژه کسانی که در نقش قهرمان و رهبر در جوامع مختلف بشری مطرح می‌شوند دارای کمالاتی هستند که آنها را نسبت به سایر افراد جامعه متمایز می‌سازد. در این پژوهش کوشش شد ویژگی‌های شخصیتی شهید حاج قاسم سلیمانی که شخصیت او را در سطح «یک قهرمان مکتب ساز» مطرح نموده، تبیین شود و به‌عنوان یک الگو برای تربیت دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین سنجیده و سپس ارائه شود.

روش: این تحقیق یک تحقیق کیفی است، ما آن را با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی و با استفاده از تجزیه و تحلیل عقلی انجام داده‌ایم. در این تحقیق سعی نموده‌ایم با بهره‌گیری از الگوی تحلیل شخصیت انسان، مستخرج از دیدگاه‌های فلسفی فیلسوف معاصر آیت‌الله جوادی آملی، به تحلیل شخصیت شهید قاسم سلیمانی بپردازیم. مستندات ما در این تحقیق متن وصیت‌نامه و برخی از خاطرات ذکر شده توسط نزدیکان ایشان است.

یافته‌ها: شهید سلیمانی دارای برجستگی‌های شخصیتی بارزی در سه ساحت، بینش‌ها، گرایش‌ها و کنش‌ها است، این برجستگی‌ها جملگی در ارتباط و سازگار با هم بوده و در خصوص ایشان شخصیتی برجسته را تشکیل داده است.

نتیجه‌گیری: در این تحقیق پس از تحلیل شخصیت شهید سلیمانی بر اساس الگویی که از دیدگاه‌های فیلسوف معاصر آیت‌الله جوادی آملی استخراج شده است، نشان دادیم که ویژگی‌های شخصیتی شهید سلیمانی به‌عنوان یکی از قهرمانان جمهوری اسلامی ایران، سازگاری بالایی با سیاست‌ها و ارزش‌های حاکم بر نظام تربیتی دانشگاه علوم انتظامی امین دارد. بنابراین از دیدگاه ما شخصیت ایشان می‌تواند به‌عنوان یک شخصیت قهرمان برای جوانان ناجا، به‌خصوص دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین مطرح شود. همچنین در پایان نیز الگوی مفهومی ابعاد شخصیتی ممتاز ایشان ارائه شده است. بنابراین با توجه به سازگاری بالای آن با مدل مفهومی نظام تربیتی دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین، به نظر می‌رسد؛ ارائه نظام‌مند شخصیت ایشان به‌عنوان یک قهرمان، می‌تواند گامی مؤثر در جهت نیل به چشم‌انداز بیست ساله دانشگاه و بیانیه گام دوم در ابعاد تربیتی این دانشگاه باشد.

کلید واژه‌ها: قاسم سلیمانی، قهرمان، الگوی تربیت دینی، دانشگاه علوم انتظامی، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی.

۱. استادیار فلسفه و کلام اسلامی، گروه معارف اسلامی، دانشکده عقیدتی و سیاسی، دانشگاه علوم انتظامی امین،

تهران، ایران (نویسنده مسئول) رایانامه: sayedali.momeny@apu.ac.ir

۲. استادیار علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده عقیدتی و سیاسی، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران،

ایران رایانامه: aliabbasishavazi@gmail.com

مقدمه

انسان موجودی است که دارای شخصیتی مرکب است. (مظهری، ۱۳۷۸، ۲۸) به همین خاطر تحلیل رفتارهای انسان همواره با پیچیدگی همراه بوده و مستلزم نگاهی عمیق و همه جانبه است. یکی از پیچیده‌ترین ابعاد انسان که بیشتر معطوف به بعد معنوی اوست، عنصر تربیت‌پذیری وجود انسان است. تا جایی که برخی آن را بزرگ‌ترین و دشوارترین مسأله آدمی می‌داند. (کانت، ۱۳۶۷، ۶۷).

فارغ از روش‌ها، اصول و مبانی مختلف تربیت انسان، که موضوع علم تربیت و روان‌شناسی است، آنچه مسلم است، این است که یکی از مهم‌ترین راه‌های تربیت افراد و اقشار مختلف یک جامعه یا سازمان، ارائه شخصیت‌های برجسته در قالب الگو و قهرمان می‌باشد. (ن. ک: قایمی مقدم، ۱۳۸۲)

بر این اساس می‌توان گفت که قهرمانان هر جامعه یا گروه انسانی، در حقیقت پیشران و موتور محرک به سوی اهداف و ارزش‌های آن جامعه هستند. بنابراین تبیین و تعریف ابعاد شخصیتی آنان به عنوان افرادی مکتب‌ساز و الگو می‌تواند در حکم تابلوها، علائم راهنما و نشانه‌هایی باشد که جامعه را به سوی مسیر رشد و صلاح رهنمون می‌سازد.

این مقاله پویشی علمی برای تبیین گوشه‌ای از ابعاد شخصیت برجسته شهید معظم اسلام حاج قاسم سلیمانی است، که سعی دارد با بررسی دقیق مؤلفه‌های شاخص شخصیت او، در سه ساحت گرایش، بینش و کنش، زیر بنای شخصیت ذو ابعاد و رمز و راز گونه ایشان را مورد تحلیل قرار داده و آن را در چهارچوب یک شخصیت قهرمان به عنوان الگویی شایسته برای تربیت دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین، مورد سنجش قرار داده و شاخص‌های الهام بخش شخصیت این شهید را در تربیت این جوانان استخراج نماید.

در این تحقیق برای پاسخگویی به این سوالات، ابتدا با بهره‌گیری از یک الگوی نظری بومی (اسلامی- ایرانی) و متناسب با موضوع تحقیق، که از دیدگاه‌های انسان‌شناسانه فیلسوف معاصر آیت‌الله جوادی آملی استخراج شده است در صدد تبیین ویژگی‌های

شخصیتی شهید سلیمانی برآمده‌ایم و سپس سعی می‌نمایم تا به رمزگشایی شخصیت ایشان به عنوان یک قهرمان الهام بخش، پردازیم.

پیشینه و مبانی نظری

همزمان با شهادت شهید حاج قاسم سلیمانی تحقیقات بسیاری در خصوص ویژگی‌ها و صفات شخصیتی و رفتاری و ابعاد مکتب ساز این شهید بزرگوار صورت پذیرفته است که برخی از مهم‌ترین آنها که مرتبط با موضوع این تحقیق نیز هستند عبارتند از: پورسعید (۱۳۹۸)، در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل سردار شهید حاج قاسم سلیمانی به مثابه سرمایه نمادین» ضمن تعریف معنای سرمایه نمادین و بیان رابطه این سرمایه با سایر سرمایه‌های اجتماعی دیگر، به تبیین ضرورت پرداختن به شخصیت شهید سلیمانی به عنوان سرمایه‌ای نمادین پرداخته است.

حقانی و حمیدیان دیوکلایی (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای تحت عنوان «شناخت مؤلفه‌های سبک زندگی شهید سپهد قاسم سلیمانی»، ولایت و ولایت‌مداری، روحیه سلحشوری و شهادت‌طلبی، ساده‌زیستی و مردمی بودن، ارتباط عمیق با خانواده و خوش‌خویی، ارتباط با جوانان را از جمله برخی از مهم‌ترین شاخصه‌های سبک زندگی ایشان دانسته‌اند.

محمدظاهری (۱۳۹۹)، در مقاله با عنوان «ارائه الگوی مدیریتی در تراز انقلاب برای مدیران عالی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر سبک مدیریتی شهید سپهد قاسم سلیمانی»، با استفاده از تحلیل مضمون مصاحبه‌ها، فیلم‌ها و داده‌های متنی مرتبط با ایشان، با استفاده از روش آمیخته الگوی مدیریتی مطلوب برای مدیران عالی در جمهوری اسلامی ارائه کند.

خوش‌فر و موسوی‌زاده (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با عنوان «مبانی فکری، اعتقادی و سیاسی شهید سپهد قاسم سلیمانی»، به معرفی مبانی فکری، اعتقادی و سیاسی ایشان پرداخته است، آنها در این مقاله توحیدمحوری و اخلاص، اهل نماز شب و حضرت زهرايي بودن، احترام به والدین، همسر و صلہ رحم، مذهب‌داری، زنده نگاه داشتن یاد شهدا و

محرورین، دیدار با علما، اصلی‌ترین شاخص‌های مبانی فکری اعتقادی ایشان معرفی نموده‌اند، همچنین پیروی از خط امام، پابندی به نظام جمهوری اسلامی، تقید و دفاع از ولایت فقیه، انقلابی بودن و مخالفت با استکبار جهانی را مهم‌ترین ویژگی‌های سیاسی شهید حاج قاسم سلیمانی دانسته‌اند.

کیانی و همکاران (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با نام «الگوی سبک زندگی شهید قاسم سلیمانی در عرصه دین‌داری و سیاست»، با استفاده از روش توصیفی تحلیلی در عرصه دینداری، ایمان، ارادت و تمسک به اهل بیت، تقوا، اخلاص، عبادت، خوش‌خویی و مردمی بودن و در عرصه سیاست، تبعیت از ولی فقیه، ارتقای بازیگری ایران در سطح جهان، تقویت گفتمان مقاومت، مقابله با تهدیدات و ایجاد بازدارندگی را مهم‌ترین شاخص‌های سبک زندگی ایشان به عنوان یک الگو بیان نموده‌اند.

پورقیومی و علویان (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با عنوان «چارچوبی برای تحلیل جنبه‌های انسانی مکتب شهید سلیمانی»، با استفاده از روش روایت پژوهی، نشان داده‌اند که مفهوم ولایت به عنوان جنبه بارز انسانی حاکم بر شخصیت و اعمال سردار حاج قاسم سلیمانی مهم‌ترین عامل شکل دهنده تعاملات ایشان با دیگران است.

البته اگرچه تمامی تحقیقات مذکور و بسیاری از تحقیقات دیگر به تحلیل ابعاد و مؤلفه‌های مختلف شخصیت شهید سلیمانی پرداخته‌اند ولی جنبه نوآورانه این تحقیق که آن را نسبت به سایر تحقیقات متمایز ساخته در نکات زیر خلاصه می‌شود:

۱. این تحقیق نگاهی کل‌گرا به شخصیت شهید سلیمانی دارد.
۲. این تحقیق دارای یک الگوی تحلیلی فلسفی است که مبتنی بر دیدگاه‌های انسان‌شناسانه فیلسوف مسلمان و معاصر آیت‌الله جوادی آملی است.
۳. در این تحقیق علاوه بر تحلیل شخصیت شهید سلیمانی بر اساس الگوی ذکر شده، نظام مفهومی مستخرج از آن در قالب یک شکل مفهومی ارائه شده است. (شکل ۷)

۴. این تحقیق جنبه عملی و کاملاً کاربردی دارد و در نهایت نظام تربیت دینی دانشگاه علوم انتظامی امین با الگوی مستخرج مورد تطبیق قرار گرفته است.

مبانی

برای تحلیل دقیق و علمی شخصیت شهید سلیمانی ما در این قسمت از تحقیق ابتدا به تبیین نظریه انسان کامل به عنوان یکی از مهم‌ترین نظریه‌های اسلامی در خصوص تحلیل حقیقت انسان می‌پردازیم. سپس دیدگاه آیت‌الله جوادی آملی، در خصوص ساحات مختلف شخصیت انسان را به عنوان چهارچوب نظری بحث، بیان می‌کنیم. در ادامه و در قسمت یافته‌ها، با بهره‌گیری از این دو نظریه که هر دو در بستر فلسفه و عرفان اسلامی در خصوص شخصیت انسان شکل گرفته‌اند، به تحلیل شخصیت حاج قاسم سلیمانی خواهیم پرداخت و در نهایت مدل مفهومی برجستگی‌های شخصیتی ایشان را بر اساس این دو نظریه ترسیم خواهیم نمود.

نظریه انسان کامل: یکی از کلیدی‌ترین مفاهیم کاربردی در انسان‌شناسی دینی در دین اسلام و به مخصوص مکتب تشیع، تعبیر انسان کامل است. این اصطلاح به عنوان یک اصطلاح عرفانی تا قرن هفتم هجری وجود نداشته است و محی‌الدین عربی اولین کسی است که این تعبیر را بکار برده است. (مطهری، ۱۳۸۵، ۱۷).

کمال، صفتی وجودی است که برای هر موجودی متناسب با آن و متناسب با غایت آن، معنا می‌شود؛ بنابراین، کامل بودن هر چیزی به صورت خاص باید تعریف شود. انسان کامل غیر از حیوان کامل و غیر از فرشته کامل و... است؛ ولی می‌توان این گونه نتیجه‌گیری کرد که «کمال، فعلیت یافتن استعدادها و قوه‌ها است». (حاجی صادقی، ۱۳۸۳، ۱۶۶)

مهم‌ترین عامل برای نیل به مقام انسان کامل، تعادل و توازن در جنبه‌های مختلف وجود انسانی است. یعنی انسان با وجود داشتن استعدادهای گوناگون، آن وقت کامل است که فقط به سوی یک استعداد گرایش پیدا نکند و استعدادهای دیگرش را مهمل و معطل نگذارد. لازمه این مطلب این است که همه استعدادها و به تبع آن توانمندی‌های انسان در یک وضع متعادل و متوازن همراه با هم رشد نمایند و به همین خاطر است که علما می‌گویند: اساساً حقیقت عدل به توازن و هماهنگی برمی‌گردد. انسان کامل آن انسانی است که همه ارزش‌های انسانی در او رشد

کنند. (مطهری، ۱۳۸۵، ۲۵) چنین انسانی می‌تواند در تمام جنبه‌ها مؤثر واقع شود. به تعبیر شهید مطهری، انسان کامل یعنی: انسانی که قهرمان همه ارزش‌های انسانی است و در همه میدان‌های انسانیت قهرمان است. (مطهری، ۱۳۸۵، ۵۰) در گفتار اهل عرفان نیز انسان کامل جایگاهی رفیع و بلند دارد، در نظر اهل عرفان انسان کامل «عبداله» و «عنداله» است و صاحب مرتبه ولایت یعنی «ولی‌الله» است. (حسن‌زاده آملی، ۱۳۷۲، ۶۶).

الگوی و مدل تحلیلی شخصیت انسان از دیدگاه آیت‌الله جوادی آملی: در خصوص چگونگی تحلیل شخصیت انسان آنچه ما در این تحقیق از آن بهره برده‌ایم نظریه‌ای است که در آثار آیت‌الله جوادی آملی ارائه شده است. ایشان معتقد است شناخت صحیح انسان تابع شناخت دقیق ساحات و مراتب وجودی انسان است. در تحلیل دقیق انسان، از دیدگاه قرآن کریم، ایشان معتقدند که ساختار وجودی انسانی متشکل از سه ساختار عمده زیر است:

ساحت علمی و بینش‌ها: یکی از ساختارهای وجودی انسان، بنیان علمی اوست. از دیدگاه ایشان خود این ساختار دارای مراحل و مراتب است. نازل‌ترین مرحله این ساختار قوه حس و پس از آن خیال و وهم است و در نهایت عقل در رأس این ساختار قرار دارد. از دیدگاه ایشان روح انسان دارای شئونی مختلف است. در بُعد بینش‌ها، که به آن عقل نظری نیز می‌گویند؛ وظیفه عقل نظری، رهبری نمودن ادراک انسان در جهتی هم‌سو و هماهنگ با علوم حضوری و فطری است، بنابراین، اصل در ساختار علمی انسان، همان عقل نظری است و سایر قوا و اجزا به منزله فروعی هستند که باید از اصل خود پیروی نمایند. (جوادی آملی، ۱۳۸۹، ۱۹۴)

ساحت گرایش‌ها و تمایلات انسانی: یکی از مهم‌ترین ساختارهای وجودی انسان، ساختار ارادی و میلی اوست. در این ساختار وجود انسان، سخن از قوای جذب و دفع، تمایل و تنفر درباره حق و باطل، صدق و کذب، زیبا و زشت و... است؛ مثلاً روح انسان به توحید تمایل دارد و از شرک متنفر است. (جوادی آملی، ۱۳۸۹، ۱۹۶).

در ساختار تمایلات انسان، قوایی به موازات قوای ادراکی و در تعامل با آنها وجود دارد. که در وجود انسان نسبت به مدرکات ایجاد شده توسط آنها، تمایل یا تنفر ایجاد می‌کند. همچنین از

دیدگاه ایشان جذب و دفع یک اصل کلی در نهاد طبیعت است. از جمادات به‌عنوان ساده‌ترین موجودات عالم گرفته تا روح انسان که پیچیده‌ترین آفریده در دامن هستی است، این قانون ساری و جاری است.

بر این اساس، همان جذب و دفعی که در سطح طبیعی جمادات است، در سطح برتر و کامل‌تر در حیوان و انسان هم هست. بر همین اساس جذب و دفع در حیوانات به صورت شهوت و غضب ظهور کرده و در انسان‌ها افزون بر آن، به عنوان ارادت و کراهت یا محبت و عداوت بروز می‌یابد و همان جاذبه را هرگاه تحت تربیت عقل نظری و وحی رقیق شود، توگی می‌خوانند و همان دافعه را وقتی تحت تدبیر عقل نظری و وحی قرار می‌گیرد، تبری می‌نامند. (جوادی آملی، ۱۳۸۹، ۱۹۷) این مرتبه از جذب و دفع، حتی در باره ذات اقدس الهی نیز تصور می‌شود. بنابراین می‌شود گفت که خدای تعالی، ولی چه کسی است و از چه کسی بی‌زار است: (وَأَذِّنْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ... أَنْ اللَّهُ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ ...) (توبه، ۳)؛ (اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا). (بقره، ۲۵۷)

ساحت رفتار و توانایی: انسان دارای ساختار قدرت و توانایی است. از دیدگاه ایشان توانایی‌های انسان در دو ساحت وجودی فطرت و طبیعت بروز می‌یابد. بر این اساس عقل عملی، در بُعد فطری توانایی‌های انسان است و قوای عامله طبیعت نیز در جنبه طبیعی، مجری دستورهای عقل عملی است. (جوادی آملی، ۱۳۸۹، ۱۹۸)

آنچه در این میان مهم است این است که عقل عملی بر اساس گزاره‌های موجود در عقل نظری با وساطت ساختار تمایلات سبب بروز و صدور افعال در انسان می‌گردند. به تعبیر دیگر نحوه تکوین و ارتباط این سه ساختار در انسان است که سبب شکل‌گیری شخصیت انسانی می‌گردد. (شکل ۱)

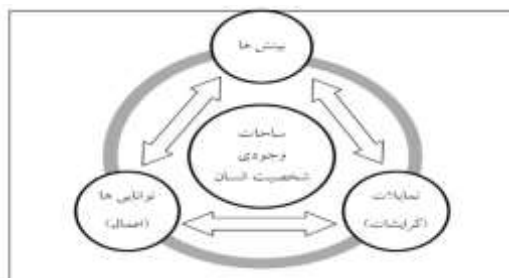
ارتباط ساحت شخصیتی انسان: همچنان که بیان شد بر اساس الگوی تحلیلی این تحقیق، شخصیت انسان متشکل از سه ساحت: آگاهی‌ها، تمایلات و توانایی‌ها است که تأثیر و تأثر مستقیم بر هم داشته و برآیند کلی آنها شالکه شخصیت یک فرد را تشکیل می‌دهد. در تبیین این

سه ساحت، شاهد قرآنی نحوه برخورد فرعون با نشانه‌های که حضرت موسی ^(علیه السلام) به عنوان آیات و نشانه‌های پروردگار در قالب معجزه بر وی عرضه کرد، مثالی واضح و روشن به نظر می‌رسد. آنجا که قرآن کریم می‌فرماید: «لَمَّا جَاءَهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ» (نمل، ۱۳ و ۱۴)، (ترجمه: چون نشانه‌های روشن‌گر ما را دیدند گفتند: این جادویی آشکار است با آنکه در دل، به آن یقین آورده بودند، ولی از روی ستم و برتری‌جویی، انکارش کردند پس بنگر که عاقبت تبهکاران چگونه بود.) آری فرعون با این که در ساحت بینش و آگاهی به یقین رسیده است. از سر ظلم و برتری‌جویی که صفتی است مربوط به ساحت تمایلات و احساسات، آیات الهی را انکار می‌کند. که این انکار سبب می‌شود تا در نهایت او در ساحت عمل دست به انجام کاری بزند که کاملاً متضاد با آن چیزی است که او به آن، یقین پیدا کرده است.

این مسأله خود بیانگر ارتباط ساحت‌گوناگون نفس است و این که این سه ساحت بر یکدیگر تأثیر و تأثر متقابل داشته و نتایجی را در رفتار، اعتقادات و احساسات انسان به بار می‌آورند که بعضاً با مقدمات آن دارای سازگاری درونی نیست.

لذا به نظر می‌رسد یکی از مهم‌ترین شاخص‌های شخصیتی انسان‌های موفق، تلائم و سازگاری این سه ساحت با یکدیگر است. بی‌شک این مسأله در خصوص کسانی که به عنوان قهرمان و الگو در جوامع انسانی مطرح‌اند پررنگ‌تر است. چنین افرادی علاوه بر اینکه در هر سه ساحت بینش، گرایش و کنش، افراد برجسته‌ای هستند. در هر سه ساحت نیز دارای دانش‌ها، گرایش‌ها و افعالی هم‌سنخ می‌باشند. (شکل ۱)

شکل ۱. الگوی مفهومی مدل تحلیلی تحقیق

روش

با توجه به موضوعی که در این مقاله مورد بحث و بررسی قرار گرفته است، این تحقیق یک تحقیق کیفی است چرا که بخش زیادی از پژوهش‌های مربوط به تأثیر ایدئولوژی، دین، فرهنگ، سیاست، اخلاق و مانند آن، بر کنش و رفتار انسان را می‌توان با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی و با استفاده از تجزیه و تحلیل عقلی انجام داد (حافظ‌نیا، ۱۳۹۲، ۲۳۵) به همین خاطر ما در این تحقیق با بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی با مبنا قرار دادن یک مدل تحلیلی بومی و جدید که آن را از آثار اندیشمند و فیلسوف معاصر آیت‌الله جوادی آملی به دست آورده‌ایم به تحقیق پرداخته‌ایم و در نهایت سعی نموده‌ایم مهم‌ترین ابعاد شخصیتی این شهید را بر اساس آن استخراج نموده و آن را در قالب یک نظام مفهومی ارائه دهیم.

یافته‌ها

در این قسمت از تحقیق ضمن سنجش ابعاد شخصیتی شهید سلیمانی بر اساس الگوی طرح شده توسط آیت‌الله جوادی آملی (شکل ۱) مهم‌ترین اوصاف و خصائص برجسته هر یک از ابعاد شخصیتی ایشان را زیر هر یک از آنها به خوانندگان معرفی خواهیم نمود. بر این اساس مهم‌ترین پرسشی که در این تحقیق به آن پاسخ داده‌ایم این است که «مهم‌ترین برجستگی‌های شخصیتی ساحات معرفتی، گرایشی و رفتاری شهید حاج قاسم سلیمانی کدام اند؟» بر این اساس یافته‌های تحقیق را در سه محور زیر سامان داد شده است.

مهم‌ترین برجستگی‌های شخصیتی ساحات معرفتی و بینشی شهید حاج قاسم سلیمانی:

شهید سلیمانی با وجود این که در حوزه علوم دینی دارای تحصیلات رسمی و حوزوی نیست، اما با این وجود بررسی گفتارها و بیانات ایشان نشان از عمق و ژرفای ساحات معرفتی و بینشی، شخصیت او است. با نگاهی اجمالی به وصیت‌نامه ایشان به عنوان یکی

از مهم‌ترین آثاری که بیانگر نظام فکری و اعتقادی او است و تحلیل محتوا آن می‌توان گفت نظام فکری وی دارای چهار دال مرکزی است که عبارتند از:

اعتقاد به توحید: بر اساس تحلیل محتوای وصیت‌نامه ایشان، مهم‌ترین دال مرکزی نظام اعتقادی او توحید است. شهید سلیمانی علاوه بر اینکه تقریباً در تمام متن وصیت‌نامه خداوند متعال را مخاطب خویش قرار داده است. سایر اصول اعتقادی‌اش را در حقیقت در ارتباط با توحید سامان داده است. بنابراین می‌توان گفت مهم‌ترین عنصر اعتقادی زندگی ایشان توحید است. (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۱-۱۴؛ شیرازی، ۱۳۹۹، ۲۱-۲۲)

اعتقاد به جهان پس از مرگ: یکی دیگر از مهم‌ترین دال‌های منظومه اعتقادی شهید سلیمانی اعتقاد به مرگ و زندگی پس از مرگ است. ایشان در ابتدای وصیت‌نامه پس از شهادت به یگانگی خداوند، رسالت حضرت رسول و ولایت علی ابن ابی طالب، اولین اصل دینی که به آن اذعان نموده مرگ و حیات پس از مرگ است. تقریباً بخش زیادی از مناجات‌های ایشان با خداوند متعال معطوف به زندگی پس از مرگ است. به طوری که ایشان تمام مجاهدت‌ها و ایثارهایش را در درگاه الهی به امید عفو و بخشش بر شمرده و خطاب به خداوند متعال راز سعادت پس از مرگ را جلب رضایت او و بهره‌مندی از کرم و جود الهی می‌داند. (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۱۲-۱۴)

اعتقاد به ولایت پیامبران و ائمه: یکی دیگر از ابعاد محوری اعتقادی ایشان اعتقاد به ولایت انبیاء و ائمه معصومین است. به طوری که ایشان یکی از مهم‌ترین نعمات الهی را که شکر خداوند را به خاطر آن بر خود واجب می‌داند نعمت ولایت و محبت به ائمه اطهار است. (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۴-۷)

اعتقاد به ولایت مطلقه فقیه: بی‌شک ولایت فقیه مهم‌ترین اصلی است که شهید سلیمانی در جای جای وصیت‌نامه آن را محور اصلی مباحث خویش قرار داده است. تا جایی که می‌توان گفت اگر بخواهیم برای نگارش این وصیت‌نامه یک هدف را نام ببریم، قطعاً هدف اصلی از نوشتن این وصیت‌نامه، حراست و نگهبانی از ولایت فقیه

است. ایشان در وصیت‌نامه خویش هم در ساحت فردی و هم ساحت اجتماعی و جمعی، اعتقاد به ولایت فقیه را عنصری حیات بخش دانسته است. از دیدگاه او ولایت فقیه تنها راه سعادت مسلمانان در قرن حاضر است. ایشان در این خصوص در فرازی از وصیت‌نامه خویش چنین می‌نویسد:

«برادران و خواهران عزیز ایرانی من ... از اصول مراقبت کنید. اصول یعنی ولی فقیه، خصوصاً این حکیم، مظلوم، وارسته در دین، فقه، عرفان، معرفت؛ خامنه‌ای عزیز را عزیز جان خود بدانید. حرمت او را حرمت مقدسات بدانید.» (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۱۶-۱۷)

بر این اساس به نظر می‌رسد مدل مفهومی ساختار کلی شخصیت ایشان در ساحت بینشی به صورت زیر ترسیم می‌شود. (شکل ۲)

شکل ۲. مدل مفهومی ساحت بینشی شهید سلیمانی بر اساس تحلیل محتوای وصیت‌نامه

مهم‌ترین برجستگی‌های شخصیتی ساحت گرایش‌ات شهید سلیمانی:

محبت نسبت به خدا: یکی از برجسته‌ترین محورهای ساحت گرایشی شخصیت شهید سلیمانی، محبت او نسبت به خدا است. با نگاهی اجمالی به وصیت‌نامه، دل‌نوشته‌ها و سخنرانی‌های ایشان این مسأله کاملاً آشکار است که محبت به خداوند متعال تقریباً محور اصلی گرایش‌ات ایشان است. حتی در این خصوص نحوه بیان و اسالیب به کار گرفته شده در مناجات‌های ایشان با ذات اقدس اله بسیار چشم‌گیر و دلنواز است. کاربرد عبارتی مانند «ای خدای عزیز»، «ای خالق حکیم بی‌همتا»، «یا ارحم الراحمین»، «ای عزیز»، «عزیز من»، «عزیزم»، «خالق من»، «محبوب من»، «عشق من» برای مخاطب قرار دادن خداوند متعال در وصیت‌نامه ایشان، دلالت بر گرایش‌ات عمیق و عاطفی ایشان نسبت به خداوند متعال است. (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۱۲-۱۴)

محبت نسبت به انبیاء، ائمه و اولیاء الله: بعد از محبت نسبت به خداوند، دومین شاخصه مهم گرایشی ایشان محبت نسبت به انبیاء، اوصیاء و اولیاء الهی است. آن‌چنان که خود ایشان در وصیت‌نامه خویش به آن اذعان نموده است. بر این اساس او مهم‌ترین حلقه وصل خویش به دریای بی‌کران رحمت الهی را محبت انبیاء، ائمه و اولیاء الهی می‌داند. در این باره در همان سطور آغازین وصیت‌نامه این چنین می‌نویسد:

«خداوندا! تو را سپاس که مرا... در زمانی اجازه ظهور و وجود دادی که امکان درک یکی از برجسته‌ترین اولیاءت را که قرین و قریب معصومین است، عبد صالحت خمینی کبیر را درک کنم و سرباز رکاب او شوم. اگر توفیق صحابه رسول اعظم محمد مصطفی را نداشتم و اگر بی‌بهره بودم از دوره مظلومیت علی بن ابیطالب و فرزندان معصوم و مظلومش، مرا در همان راهی قرار دادی که آنها در همان مسیر... تقدیم کردند. خداوندا! تو را شکر گزارم که پس از عبد صالحت خمینی عزیز، مرا در مسیر عبد صالح دیگری که مظلومیتش اعظم است بر صالحیتش، مردی که حکیم امروز اسلام و تشیع و ایران و جهان سیاسی اسلام است، خامنه‌ای عزیز — که جانم فدای جان او باد — قرار دادی.» (سلیمانی،

یا در جای دیگر این چنین می‌نویسد:

«خداوندا! ای قادر عزیز و ای رحمان رزّاق، پیشانی شکر شرم بر آستانت می‌سایم که مرا در مسیر فاطمه اطهر و فرزندانش در مذهب تشیع - عطر حقیقی اسلام - قرار دادی و مرا از اشک بر فرزندان علی بن ابیطالب و فاطمه اطهر بهره‌مند نمودی.» (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۷)

حق طلبی و حمایت از مظلوم: یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های گرایشی شهید سلیمانی، حق طلبی و حس حمایت ایشان از مظلوم است. این گرایش به حق و حمایت از مظلوم منحصر در هیچ مرز زمانی و جغرافیایی نبوده و هرگز رنگ بوی ملی یا نژادی نیز پیدا نکرده است. حضور در جبهه‌های حق علیه باطل در هشت سال دفاع مقدس، حمایت از مردم گُرد محصور در محاصره داعش، دفاع از مسلمانان عراق و سوریه و... همگی دلالت بر این حس حق طلبی و حمایت از مظلوم دارد. ایشان در وصیت‌نامه خویش یکی از مهم‌ترین اعمالی را که به طلب جلب رحمت و جود حضرت حق پیشکش نموده است همین دفاع از مظلوم است:

«ای خدای عزیز و ای خالق حکیم بی‌همتا! دستم خالی است ... همراه خود دو چشم بسته آورده‌ام که ... یک ذخیره ارزشمند دارد و آن گوهر اشک بر حسین فاطمه است ... گوهر اشک دفاع از مظلوم، یتیم، دفاع از محصورِ مظلوم در چنگ ظالم.» (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۸)

نکته قابل تأمل اینکه ایشان در وصیت‌نامه خویش در دو مورد، از مقام معظم رهبری (مدظله العالی) با وصف مظلوم یاد کرده است:

«خداوندا تو را شکر گزارم که پس از عبد صالحت خمینی عزیز، مرا در مسیر عبد صالح دیگری که مظلومیتش اعظم است بر صالحیتش ... خامنه‌ای عزیز - که جانم فدای جان او باد - قرار دادی.» (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۶)

«من حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای را خیلی مظلوم و تنها می‌بینم. او نیازمند همراهی و کمک شماسست و شما حضرات معظّم با بیانتان و دیدارهایتان و حمایت‌هایتان با ایشان می‌بایست جامعه را جهت دهید.» (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۳۳-۳۴)

دنیاگریزی: یکی دیگر از مهم‌ترین ویژگی‌های گرایشی ایشان دوری از دنیا و جاذبه‌های مادی است. حضور در خط مقدم و صف اول مجاهدین، بارها تا مرز شهادت پیش رفتن، و... جملگی دلالت بر این دارد که علی‌رغم این که شهید سلیمانی به لحاظ جایگاه شغلی و اجتماعی، توانایی زیادی برای برخورداری از مواهب مادی دنیا دارد ولی هرگز دل‌بسته به دنیا نبوده و شوق شهادت‌طلبی و رسیدن به سعادت ابدی او را از قید و بند تعلقات مادی این جهان رها نکرده است.

در این میان بندهای متعددی از وصیت‌نامه ایشان دلالت بر این دارد که شوق ایشان به سعادت آخرت تا چه میزان دنیا را پیش چشم ایشان حقیر ساخته است:

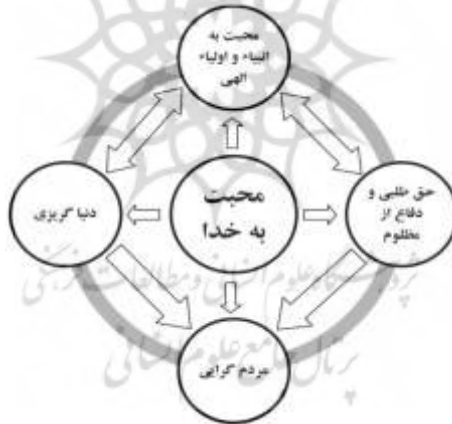
«خدایا ... مرا به حُرمت کسانی که حرمتشان را بر خودت واجب کرده‌ای، قبل از شکستن حریمی که حرم آنها را خدشه‌دار می‌کند، مرا به قافله‌ای که به سویت آمدند، متصل کن. معبود من، عشق من و معشوق من، دوست دارم. بارها تو را دیدم و حس کردم، نمی‌توانم از تو جدا بمانم. بس است، بس. مرا بپذیر، اما آن چنان که شایسته تو باشم.» (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۱۴)

مردم‌گرایی: یکی دیگر از ابعاد گرایشی شهید سلیمانی توجه به مردم، به‌عنوان مهم‌ترین عنصر حاکمیت است. نحوه سلوک ایشان در جامعه و ارتباط با اقشار گوناگون مردم، ارتباط صمیمی با زیردستان و محبت ایشان به خانواده‌های شهدا خود دلالت بر این مسأله است. در ادامه فرازهایی از وصیت‌نامه ایشان را که نشان از این گرایش عمیق ایشان به مردم و مسائل مربوط به آنها است، می‌آوریم:

«خطاب به سیاسیون: در دوره حکومت و حاکمیت خود در هر مسئولیتی، احترام به مردم و خدمت به آنان را عبادت بدانند و خود خدمت‌گزار واقعی، توسعه‌گر

ارزش‌ها باشد، نه با توجهات واهی، ارزش‌ها را بایکوت کند.» (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۳۱). «در این عالم، صوتی که روزانه من می‌شنیدم و مأنوس با آن بودم و همچون صوت قرآن به من آرامش می‌داد و بزرگ‌ترین پشتوانه معنوی خود می‌دانستم، صدای فرزندان شهدا بود که بعضاً روزانه با آن مأنوس بودم؛ صدای پدر و مادر شهدا بود که وجود مادر و پدرم را در وجودشان احساس می‌کردم.» (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۲۶). «خطاب به مردم کرمان: عزیزان! ... من شما را از پدر و مادرم و فرزندان و خواهران و برادران خود بیشتر دوست دارم، چون با شما بیشتر از آنها بودم؛ ضمن این که من پاره تن آنها بودم و آنها پاره وجود من، اما آنها هم قبول کردند من وجودم را نذر وجود شما و ملت ایران کنم» (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۲۳)

لذا با توجه به مطالب این بخش می‌توان مدل مفهومی مهم‌ترین ابعاد ساحت گرایش‌ات شهید سلیمانی را به شکل زیر ترسیم نمود. (شکل ۳)

شکل ۳. مدل مفهومی ساحت گرایش‌ات شهید سلیمانی بر اساس تحلیل محتوای وصیت‌نامه

مهم‌ترین برجستگی‌های شخصیتی ساحت رفتاری شهید سلیمانی:

تعبد و معنویت: از ویژگی‌های ممتاز در ساحت رفتار شهید سلیمانی، تعبد و معنویت بی‌بدیل ایشان است که از ایشان شخصیتی متعبد و متشرع ساخته است:

«باید به نماز شب‌های حاجی اشاره کنم. هر شب نماز شب می‌خواند، آن هم با ناله و گریه و نجوا... اگر خیلی خسته هم بود باز یک ساعت می‌خوابید، بیدار می‌شد و بعد شروع می‌کرد به نماز. (مؤسسه جوانان آستان قدس رضوی، ۱۳۹۸، ۹۴).

مراقبت از حدود شرعی: یکی از نکات برجسته عملی شهید سلیمانی تقید ایشان به حفظ شریعت اسلامی در ساحت عمل است. در این باره مقام معظم رهبری (مدظله العالی) «مراقبت از حدود شرعی» را در همه‌ی شرایط حتی در میدان جنگ، از خصوصیات برجسته ایشان برشمرده و می‌فرماید: «یک فرمانده جنگاور مسلط بر عرصه‌ی نظامی بود، هم در عین حال بشدت مراقب حدود شرعی بود. در میدان جنگ، گاهی افراد حدود الهی را فراموش می‌کنند، می‌گویند وقت این حرف‌ها نیست؛ او نه، او مراقب بود. آنجایی که نباید سلاح به کار برود، سلاح به کار نمی‌برد؛ مراقب بود که به کسی تعدی نشود، ظلم نشود؛ احتیاط‌هایی می‌کرد که معمولاً در عرصه‌ی نظامی، خیلی‌ها این احتیاط‌ها را لازم نمی‌دانند؛ [لکن] او احتیاط می‌کرد. به دهان خطر می‌رفت اما جان دیگران را تا می‌توانست حفظ می‌کرد؛ مراقب جان نزدیکانش، اطرافیانش، سربازانش، همکارانش در ملت‌های دیگر که در کنار او بودند، بود.» (بیانات در دیدار مردم قم با مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸)

خوش خلقی: یکی از ویژگی بارز شهید سلیمان در ساحت عمل، خوش خلقی است. از دیدگاه بسیاری از نزدیکان و دوستان، او مصداق بارز یک انسان خوش‌خو و خوش‌رو بود و لبخند ملیح و دل‌نشینش، جذابیت چهره‌اش را دوچندان می‌کرد. با مغناطیس اخلاق نیکوی خویش، دل‌های انسان‌های بی‌شماری را به سوی خود جلب کرده بود. دوست داشتنی بود و به همان میزان که در برابر دشمن با صلابت بود و لרزه بر اندام او می‌افکند در مقابل آحاد مردم متواضع و فروتن بود و مصداق بارز این آیه قرآن بود که می‌فرماید: «محمد رسول الله والذین معه اشداء علی الکفار رحماء بینهم».

(سوره فتح، ۲۹)

نبوغ نظامی: سردار سلیمانی شجاعت و شهامت خود را در دوران جنگ تحمیلی به منصفه ظهور رساند. وی در زمان فرماندهی لشکر ۴۱ ثارالله از سوی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) سه نشان فتح دریافت کرد که در موزه دفاع مقدس کرمان نگهداری می‌شود. سردار سلیمانی به خاطر موفقیت‌های چشمگیر در پرونده‌های منطقه‌ای به ویژه عراق، در تاریخ ۹ بهمن ۱۳۸۹ توسط مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به درجه سرلشکری ارتقاء یافت. پذیرش خطرات ناشی از خطر ابتکار عمل و تصمیمات راهبردی از ویژگی‌های شهید سلیمانی بود که از او چهره‌ای بی‌نظیر ساخته بود. سردار سلیمانی یک فرمانده عالی و راهبردی بود، اما در بند عرف نظامی‌گری کلاسیک نبود، لذا هنگام ضرورت از قرارگاه خارج شده و پا به میدان تاکتیک نهاده و صحنه نبرد را هدایت می‌کرد. (ایمانی، ۱۳۹۹)

سلحشوری و جنگ آوری: او در جنگ‌ها علاوه بر هدایت مقاطع مختلف عملیاتی از طریق استقرار در قرارگاه‌ها، در نهایت شجاعت و بی‌باکی در خطوط مقدم حضور می‌یافت. او عاری از هرگونه ترسی در مواجهه با دشمن در معرکه‌ها و میداین نبرد بود او این جملات امیر مؤمنان حضرت علی (ع) را با همه وجود دنبال می‌کرد که فرمود: «تَزُولُ الْجِبَالُ وَلَا تَزُولُ عِضَّ عَلِيٍّ نَاجِدِكَ أَعْرَأَ اللَّهُ جُمُجْمَتِكَ تَدْفِي الْأَرْضُ قَدَمَكَ أَرْمُ بِبَصْرِكَ أَقْصَى الْقَوْمِ وَغَضَّ بَصْرِكَ وَاعْلَمْ أَنَّ النَّصْرَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ.» (نهج البلاغه، خطبه ۱۱). «اگر کوه‌ها متزلزل شود تو تکان مخور، دندان‌هایت را به هم بفشار و جمجمه خویش را به خدا عاریت ده، قدم‌هایت را بر زمین می‌خکوب کن، و نگاهت به آخر لشکر دشمن باشد، چشمت را فرو گیر (و مرعوب نفرت و تجهیزات دشمن مشو) و بدان که نصرت و پیروزی از سوی خداوند سبحان است»

سخت‌کوشی: از ویژگی‌های دیگر این مجاهد و مرد خدا سخت‌کوشی است. بنا به اذعان بسیاری از هم‌زمان و نزدیکان ایشان او مردی نستوه و خستگی‌ناپذیر بود، از هیچ مشکلی نهراسید و هیچ‌گاه دچار رخوت و سستی و رکود نشد. دوست و هم‌رمز ایشان

در این باره می‌گوید: «سردار سلیمانی از تمام وقتش به نحو شایسته‌ای استفاده می‌کرد و بسیار سخت‌کوش بود... گاهی به دلیل حجم کار بالایی که داشت هر روز در سه شیفت سه راننده عوض می‌کرد تا راننده‌هایش خسته نشوند!» (حسنی سعدی، ۱۳۹۸).

شهادت طلبی: همواره یکی از ویژگی‌های بارز ایشان روحیه شهادت‌طلبی و مدیریت جهادی بوده است. عبارت معروف «ما ملت شهادتیم، ما ملت امام حسینیم...» از بیانات ایشان را همه شنیده‌اند و نیازی به توضیح باقی نمی‌ماند. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) درباره این ویژگی شهید سلیمانی چنین فرموده‌اند: «حاج قاسم صد بار در معرض شهادت قرار گرفته بود؛ این بار اول نبود، ولی در راه خدا، در راه انجام وظیفه، در راه جهاد فی سبیل‌الله پروا نداشت... خوشا به حالش! او به آرزوی خودش رسید؛ او آرزو داشت؛ برای شهیدشدن گریه می‌کرد؛ خب خیلی از رفقاییش هم رفته بودند و داغدار رفقاییش هم بود اما در خودش هم شوق به شهادت جوری بود که اشک او را جاری می‌کرد؛ به آرزوی خودش رسید» (بیانات در منزل سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی، ۱۳/۱۰/۱۳۹۸).

خود او نیز در وصیت‌نامه این سرگشتگی به دنبال شهادت را این‌گونه توصیف می‌کند: «خداوندا، ای عزیز! من سال‌ها است از کاروانی به جا مانده‌ام و پیوسته کسانی را به سوی آن روانه می‌کنم، اما خود جا مانده‌ام، اما تو خود می‌دانی هرگز نتوانستم آن‌ها را از یاد ببرم. پیوسته یاد آن‌ها، نام آن‌ها، نه در ذهنم بلکه در قلبم و در چشمم، با اشک و آه یاد شدند.» (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۱۲-۱۳)

سرعت عمل و به‌هنگام بودن: بی‌شک سرعت عمل یکی از ویژگی‌های ضروری هر فرمانده نظامی است. ماهیت کارزاری که سردار سلیمانی شهید در آن وارد شده بود به گونه‌ای بود که باید چون صاعقه بر سر دشمن غدار فرود آید. داستان مکالمه تلفنی مسئولین اقلیم کردستان عراق با او به خاطر نزدیک شدن داعش و استمداد جستن آنان از او که در نهایت به حضور برق‌آسایش در میانه میدان نبرد در کمترین زمان ممکن و شکستن محاصره‌ی داعش

منتهی می‌شود، تنها یکی از خاطرات ماندگاری است که بیانگر سرعت عمل و به‌هنگامی اقدامات او می‌باشد. (بارزانی، ۱۳۹۸)

شجاعت: شجاعت نیز از خصال نیکوی مجاهدان راه خداست. خصلتی که عزتی است آماده و در مقابلش ترس است که ذلتی است آشکار^۱. (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ۳۸) شهید سلیمانی نیز به خوبی از این ویژگی برخوردار بود. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در این باره می‌فرماید: «حاج قاسم از دفاع مقدس تا پایان عمر، با شجاعت به دل خطر می‌رفت اما در عین حال با تدبیر و فکر و منطق عمل می‌کرد و نه تنها در میدان نظامی بلکه در میدان سیاست هم شجاعت و تدبیر توأمان داشت». (بیانات در دیدار مردم قم با رهبر انقلاب، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸) خود او در وصیت‌نامه خویش خطاب به برادران سپاهی و ارتشی می‌نویسد: «کلامی کوتاه خطاب به برادران سپاهی عزیز و فداکار و ارتشی‌های سپاهی دارم: ملاک مسئولیت‌ها را برای انتخاب فرماندهان، شجاعت و قدرت اداره بحران قرار دهید.» (سلیمانی، ۱۳۹۸، ۳۲)

مقاومت و ایستادگی: در سال ۱۳۶۱ و در عملیات رمضان، به علت عدم توفیق، وضع به گونه‌ای شد که محسن رضایی، فرمانده کل سپاه، مجبور شد در جمع فرماندهان قرارگاه کربلا اعلام کند: چراغ‌ها را خاموش می‌کنیم و هر یک از فرماندهان که نمی‌توانند بمانند، بروند! در آن جلسه، اولین فرماندهی که برای تجدید پیمان صحبت کرد حاج قاسم سلیمانی بود (شیرازی، ۱۳۹۹، ۱۱۰). برجستگی مقاومت شهید سلیمانی چنان است که مقام معظم رهبری (مدظله العالی) درباره آن می‌فرماید: «الان در دنیای اسلام هر جایی که بنای مقاومت در مقابل زورگویی استکبار را داشته باشند، مظهرشان و اسم رمزشان شهید سلیمانی است. در کشورهای مختلف او را احترام می‌کنند، تکریم می‌کنند، عکسش را می‌زنند، نامش را پخش می‌کنند، برایش مجلس درست می‌کنند. در واقع ایشان نرم‌افزار مقاومت را و الگوی مبارزه را به ملت‌ها تعلیم کرد، به ملت‌ها

۱. «الشَّجَاعَةُ عَزَّ حَاضِرًا، الْجَبْنُ ذُلٌّ ظَاهِرٌ».

سرایت داد، در ملت‌ها رایج کرد. (بیانات در دیدار دست‌اندرکاران مراسم سالگرد شهادت حاج قاسم سلیمانی و خانواده شهید سلیمانی، ۱۳۹۹/۹/۲۶) بر این اساس به نظر می‌رسد با توجه به مطالب بالا می‌توان مدل مفهومی مهم‌ترین ویژگی‌های ساحت کنشی شهید سلیمانی را این‌گونه ترسیم نمود. (شکل ۴)

شکل ۴. مدل مفهومی ساحت کنشی شهید سلیمانی بر اساس تحلیل محتوای وصیت‌نامه و خاطرات و زندگی‌نامه ایشان

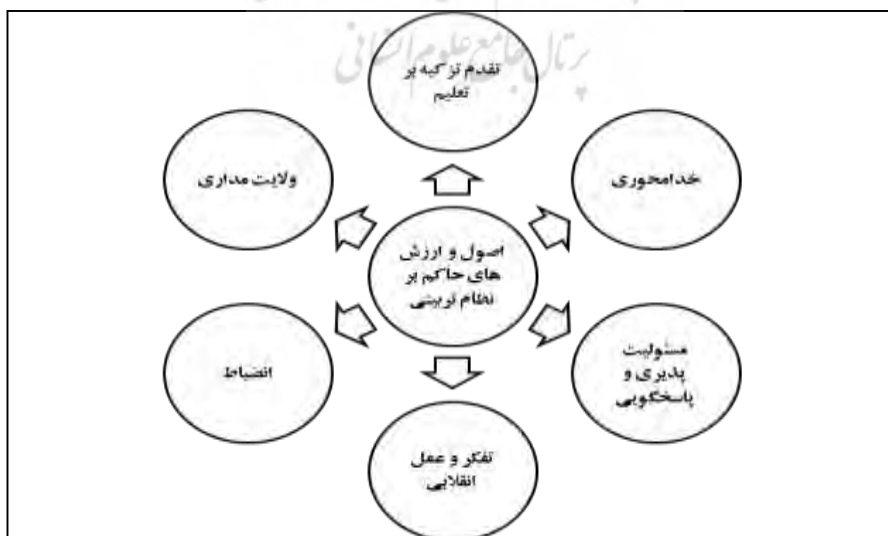
دانشجوی تراز دانشگاه علوم انتظامی در گام دوم انقلاب:

از آنجا که نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران براساس سند چشم‌انداز بیست ساله خود سعی دارد تا در افق ۱۴۱۴، «مظهر اقتدار ملی، پیشرو، با هویتی اسلامی، انقلابی و ولایی، یادگیرنده، دارای جایگاه برتر و الگوی پلیس‌های منطقه و جهان اسلام در رشد

فضائل و اقامه قسط و ایجاد محیطی امن، توأم با آسایش فردی و عمومی در سپهر امنیت عمومی و انضباط اجتماعی، برخوردار از مشارکت مؤثر همگانی، بهره‌مند از سرمایه‌های انسانی و علوم و فناوری پیشرفته باشد.» (دانشگاه علوم انتظامی امین، ۱۳۹۸، ۲۲) متناسب با این چشم انداز، دانشگاه علوم انتظامی به عنوان مهم‌ترین نهاد آموزش عالی که وظیفه آموزش و تربیت فرماندهان آینده ناجا، چشم‌انداز خود را این‌گونه ترسیم نموده است (دانشگاه علوم انتظامی امین، ۱۳۹۸، ۲۵)

«دانشگاه علوم انتظامی امین در افق ۱۴۱۴ دانشگاهی است، مظهر اقتدار علمی پلیسی، توانمند و پیشرو، با هویتی اسلامی، انقلابی و ولایی، یادگیرنده، دارای جایگاه اول و الگوی پلیس‌های منطقه و جهان اسلام در تولید علم، تربیت و آموزش و مهارت‌افزایی افسران، فرماندهان و مدیران، بهره‌مند از سرمایه‌های انسانی، علوم و فناوری‌های پیشرفته رفتاری». به این منظور و در بعد تربیت دینی و اخلاقی دانشگاه علوم انتظامی، «تقدم تزکیه بر تعلیم»، «خدامحوری»، «مسئولیت‌پذیری»، «ولایت‌مداری»، «انضباط» و «تفکر و عمل انقلابی و مدیریت جهادی» را شش ارزش‌های حاکم بر نظام تربیتی دانشجویان دانشگاه می‌داند. (شکل ۵)

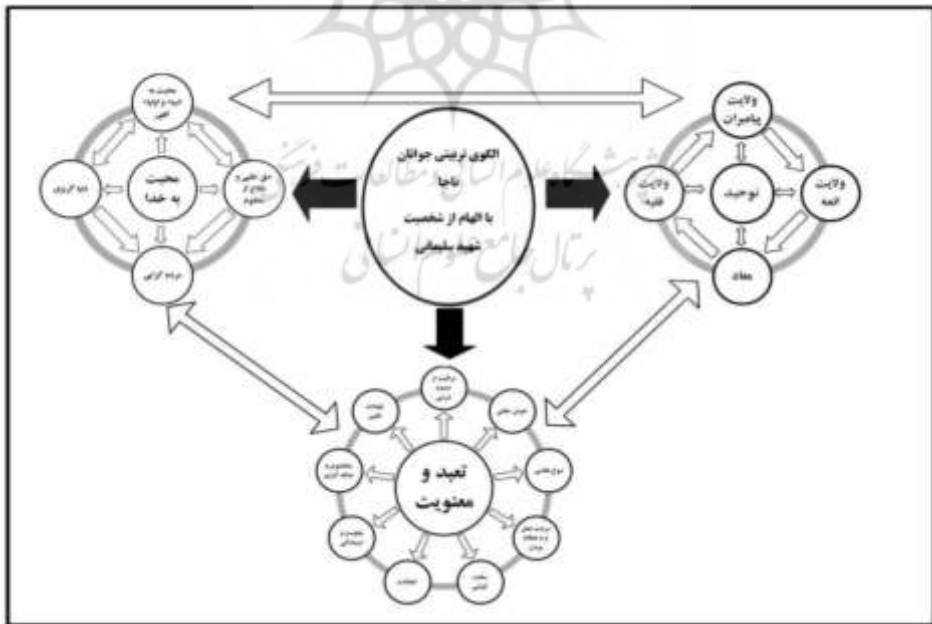
شکل ۵. ارزش‌های حاکم بر نظام تربیتی دانشجویان دانشگاه

استخراج مدل مفهومی تربیت دانشجویان در تراز مکتب شهید سلیمانی

با توجه به مطالب فوق با در نظر گرفتن نیازهای تربیتی دانشگاه علوم انتظامی امین بر اساس چشم انداز بیست ساله، می‌توان گفت؛ شهید سلیمانی به‌عنوان شخصیتی ذوابعد که در تمام ساحت شخصیتی اعم از ابعاد بینشی، گرایشی و کنشی شخصیت قهرمان و مثال زدنی دارد، می‌تواند به‌عنوان الگویی مناسب جهت نیل به اهداف تربیتی دانشگاه علوم انتظامی امین برای دانشجویان مطرح شود. بر این اساس فضیلت‌های ایشان می‌تواند الگویی مناسب در برنامه‌ریزی‌های آموزشی و تربیتی باشد. که توجه به آنها به‌عنوان راهبردی امن، مطمئن و سریع برای تحقق گام دوم انقلاب اسلامی به حساب می‌آید. از در کنار هم قرار گرفتن ابعاد شخصیتی ایشان، می‌توان مدل مفهومی زیر را (شکل ۶) به عنوان الگویی متناسب با اهداف تربیتی دانشگاه به‌دست آورد:

شکل ۶. مدل مفهومی شخصیت مکتب‌ساز شهید سلیمانی به‌عنوان یک الگوی قهرمان برای تربیت جوانان ناجا

بحث و نتیجه‌گیری:

شهید سلیمانی به‌عنوان یکی از شاخص‌ترین شخصیت‌های انقلاب اسلامی و محور مقاومت در هر سه ساحت بینش‌ها، گرایش‌ها و کنش‌ها شخصیتی برجسته، رشد یافته و بسیار ممتاز است و تبیین صحیح این شاخص‌ها می‌تواند او را به عنوان الگویی قهرمان برای اقشار مختلف جامعه به خصوص جوانان مطرح کند.

از طرف دیگر ویژگی‌های شخصیتی این شهید به‌عنوان یکی از قهرمانان جمهوری اسلامی ایران، سازگاری بالایی با سیاست‌ها و ارزش‌های حاکم بر نظام تربیتی دانشگاه علوم انتظامی امین، مفاهیم طرح شده در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله این دانشگاه و بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی دارد، بنابراین به‌نظر می‌رسد برجستگی‌های شخصیتی ایشان می‌تواند الگوی مناسبی برای تربیت جوانان باشد.

ما در این تحقیق بر اساس مدل تحلیلی حضرت آیت‌الله جوادی آملی از شخصیت انسان - که برگرفته از آیات قرآن کریم و اصول نظام فلسفی صدرایی است - ابعاد شاخص شخصیتی و مکتب‌ساز ایشان را از طریق تحلیل محتوا وصیت‌نامه ایشان و برخی آثار و نقل قول‌های بزرگان و هم‌زمان او استخراج و در پایان مدلی مفهومی از شخصیت ایشان را جهت بهره‌برداری در اسناد بالادستی و تربیتی دانشگاه ارائه کردیم.

البته باید توجه داشت که در این تحقیق مجال پرداختن به تمام زوایا و ویژگی‌های شخصیتی ایشان وجود نداشت. بلکه آنچه هدف اصلی ما را از نگارش این تحقیق تشکیل می‌داد تحلیل و ارائه شخصیت ایشان در قالب چهارچوبی فلسفی و انسان‌شناسانه بود که تا حد زیادی در این تحقیق تحقق یافت. به‌نظر می‌رسد چهارچوب نظری و مدل تحلیلی این تحقیق قابل بهره‌برداری در سایر تحقیق‌ها و مطالعات مشابه باشد. به همین خاطر از نظر ما این نوع نگاه که مقاله حاضر بر اساس آن نوشته شده خود می‌تواند به عنوان الگوی نظری مبتکرانه و بدیع جهت ارائه شخصیت‌های قهرمان در جمهوری اسلامی به کار گرفته شده و گامی مؤثر در تبیین ویژگی‌های شخصیتی آنان باشد.

با تطبیق این مدل بر شخصیت شهید سلیمانی می‌توان گفت که، اعتقاد به توحید، معاد، ولایت پیامبران، ولایت امامان و ولایت فقیه مهم‌ترین ابعاد معرفتی ساحت بینشی شخصیت ایشان است و همچنین؛ محبت به خدا، محبت به انبیاء و اولیاء الهی، حق طلبی و دفاع از مظلوم، دنیاگریزی و مردم‌گرایی مهم‌ترین ابعاد ساحت‌گرایی ایشان است و در نهایت تعامل این دو ساحت که کاملاً با هم در تضامن و تطابق‌اند سبب شده که تعبد و معنویت، مراقبت از حدود شرعی، شهادت‌طلبی، سلحشوری و جنگ‌آوری، مقاومت ایستادگی، شجاعت، سخت‌کوشی، سرعت عمل و به‌هنگام بودن، نبوغ نظامی و خوش‌خلقی مهم‌ترین ابعاد ساحت عملی شخصیت ایشان باشد. به همین دلیل از نظر ما، ترکیب و اتحاد این صفات و ویژگی‌های شخصیتی در ایشان مجموعه‌ای متلائم و یک‌دست و در انطباق با هم را در ایشان ساخته و شخصیتی ممتاز و قهرمان را تشکیل داده است که در صورت ارائه صحیح و علمی و نظام‌مند به نسل جوان می‌تواند برای این نسل الگویی تأثیرگذار باشد.

از طرف دیگر از آنجا که شاخص‌ها و ویژگی‌های شخصیتی شهید سلیمانی - که بر اساس این مدل تحلیلی استخراج شده است - هم‌خوانی بالایی با نظام ارزشی تربیت در دانشگاه علوم انتظامی و مفاهیم ارزشی طرح شده در بیانیه گام دوم دارد، به نظر می‌رسد؛ نهادها و یگان‌هایی که وظیفه تربیت جوانان و فرماندهان آینده ناجا را به عهده دارند، باید بیش از پیش در زمینه طرح و تبلیغ شخصیت‌هایی چون شهید سلیمانی به عنوان قهرمان در ناجا و جامعه بکوشند. چرا که در حقیقت این شخصیت‌ها با توجه به انطباق بالایی که با نظام ارزشی آنها دارند، می‌توانند در حکم محرک و پیشران‌هایی باشند که جوانان را به ارزش‌ها و آینده نظام دلگرم و امیدوار می‌سازند. به همین خاطر در پایان پیشنهاد می‌شود:

۱. شخصیت شهید حاج قاسم سلیمانی در قالبی منسجم و علمی به عنوان یک شخصیت قهرمان برای جوانان ناجا به خصوص دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین مطرح شود.
۲. ابعاد شخصیتی ممتاز این شهید والا مقام که بخشی از آن در این مقاله مورد تحلیل قرار گرفت، به عنوان یک الگوی شخصیتی در طراحی مدل مفهومی نظام تربیتی دانشگاه علوم انتظامی جهت نیل به چشم اندازه بیست ساله دانشگاه و بیانیه گام دوم مورد توجه قرار گیرد.

منابع

۱. قرآن کریم
۲. نهج البلاغه. تصحیح: محمد، دشتی. موسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمومنین (ع)، قم.
۳. ایمانی، مهدی. (۱۳۹۹، ۲ دی). سردار شهید سلیمانی؛ تجلی نبوغ فرماندهی. <https://basirat.ir/fa/news/327119>.
۴. بارزانی، مسعود. (۱۳۹۸، ۲۴ دی). بازخوانی سخنان بارزانی در مورد کمک سردار سلیمانی به اقلیم کردستان. <https://www.irna.ir/news/83633728>.
۵. پورسعید، فرزاد. (۱۳۹۸). تحلیل؛ سردار شهید حاج «قاسم سلیمانی» به مثابه سرمایه نمادین. ماهنگار دیدبان امنیت ملی، شماره ۹۴، ۱۳-۲۰. <https://risstudies.org/category/risspub>.
۶. پورقیومی، عیوب؛ علویان، مجتبی. (۱۳۹۹). چارچوبی برای تحلیل جنبه‌های انسانی مکتب شهید سلیمانی. نشریه مطالعات راهبردی جهان اسلام، شماره ۸، ۱۰۷-۱۲۴. <http://as-noor.ir>.
۷. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد. (۱۴۱۰ق). غرر الحکم و درر الکلم. دار الکتب الاسلامی.
۸. جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۹). تفسیر انسان به انسان. اسراء.
۹. حاجی صادقی، عبدالله. (۱۳۸۳). انسان کامل در اندیشه مطهری. قیاسات، شماره ۳۰ و ۳۱، ۱۶۳-۱۸۶. http://qabasat.iict.ac.ir/article_17265.html

۱۰. حسن زاده آملی، حسن. (۱۳۷۲). *انسان کامل از دیدگاه نهج البلاغه*. انتشارات قیام.
۱۱. حسینی سعدی، محمدرضا. (۱۳۹۸، ۲۵ دی). *راز موفقیت حاج قاسم از زبان هم‌رزمش*.
<https://www.irna.ir/news/83635123>
۱۲. حقانی، مهسا؛ حمیدیان دیوکلایی، لیلا سادات. (۱۳۹۹). *شناخت مولفه های سبک زندگی شهید سپهبد قاسم سلیمانی*. مجموعه مقالات دومین همایش ملی ادبیات مقاومت، ۴۷۷-۴۹۵، تهران: دانشگاه سوره.
۱۳. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۸/۱۰/۱۳). *بیانات معظم له در منزل شهید شهید حاج قاسم سلیمانی*،
<https://khl.ink/f/44574>
۱۴. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۸/۱۰/۱۸). *بیانات در دیدار مردم قم با رهبر انقلاب*،
<https://khl.ink/f/44628>
۱۵. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۹/۹/۲۶). *بیانات در دیدار دست‌اندرکاران مراسم سالگرد شهادت حاج قاسم سلیمانی و خانواده شهید سلیمانی*،
<https://khl.ink/f/46944>
۱۶. خوش‌فر، محسن؛ موسوی‌زاده، احترام‌السادات. (۱۳۹۹). *مجموعه مقالات دومین همایش ملی ادبیات مقاومت، ۵۳۵-۵۵۵*، تهران: دانشگاه سوره.
۱۷. دانشگاه علوم انتظامی امین. (۱۳۹۸). *کتاب تحول و تعالی دانشگاه علوم انتظامی امین*. دانشگاه علوم انتظامی امین.
۱۸. سلیمانی، قاسم. (۱۳۹۸). *میثاق نامه مکتب حاج قاسم (وصیت‌نامه الهی سیاسی شهید سپهبد حاج قاسم سلیمانی)*. موسسه مکتب حاج قاسم.
۱۹. شیرازی، علی. (۱۳۹۹). *شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی*. خط مقدم.
۲۰. کیانی، خدیجه؛ نجفی‌زمردیان، سمیه؛ شمشانی، مریم. (۱۳۹۹). *الگوی سبک زندگی شهید قاسم سلیمانی در عرصه دین‌داری و سیاست*، مجموعه مقالات دومین همایش ملی ادبیات مقاومت، ۱۳۳۷-۱۳۵۱، تهران: دانشگاه سوره.
۲۱. محمدظاهری، محمدی. (۱۳۹۹). *ارائه الگوی مدیریتی در تراز انقلاب برای مدیران عالی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر سبک مدیریتی شهید سپهبد قاسم سلیمانی*، نشریه مدیریت اسلامی، شماره ۱۱۰، ۲۱-۴۶.
https://im.ihu.ac.ir/article_205138.html
۲۲. مطهری، مرتضی. (۱۳۷۸). *آزادی معنوی*. انتشارات صدرا.

۲۳. مطهری، مرتضی. (۱۳۸۵). *انسان کامل*. انتشارات صدرا.

۲۴. مؤسسه جوانان آستان قدس رضوی. (۱۳۹۸). *مکتب سلیمانی*. مؤسسه جوانان آستان قدس رضوی.

۲۵. پایگاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری (مدظله العالی). Khamenei.ir.

۲۶. کانت، آمانویل. (۱۳۶۷). *تعلیم و تربیت، ترجمه: غلامحسین شکوهی*. دانشگاه تهران.

قایمی مقدم، محمدرضا. (۱۳۸۲). *روش الگویی در تربیت اسلامی*. معرفت دینی، شماره

۶۹، ۵۸-۷۸. <http://marifat.ashriyat.ir>.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی